

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری

عنوان

کاربرد برنامه ریزی استراتژیک در تهیه طرح های توسعه شهری ایران

نمونه موردی شهر سقز

استاد راهنما

دکتر محمد رضا پورمحمدی

استاد مشاور

دکتر بهمن هادیلی هادیلی

پژوهشگر

مهدی حیدری

بهمن ۱۳۹۰

تقدیم بہ

ہمسفر مہربانم

بر کسی پوشیده نیست که انجام پژوهش‌های علمی صرف نظر از تحمل دشواری‌های آن و علاوه بر کسب آموختنی‌های لازم، به‌ویژه مرهون اندیشه‌زیننه ساز پژوهش و هدایت صحیح علمی علایی است که کانون اصلی تفکر و انجام آن پژوهش را پی‌نهاد و به‌ویژه مهارت‌های انتقال دانش‌های تخصصی را بر خود به‌یاد آورده‌اند. در این میان نقش استاد راهنمای محترم و استاد مشاور کرامی از برجستگی خاصی برخوردار می‌باشد که هر پژوهشگری موفقیت‌ها و نقاط قوت کار خود را مرهون آنان دانسته و ضعف‌های خود را به‌ویژه ناشی از میان‌بودن در فراگیری مفاهیم و اصول انجام کار می‌داند. بدین سان بهترین شکرهای قلبی خود را به استاد راهنمای محترم دکتر محمد رضا پورمحمدی و استاد مشاور کرامی دکتر بهمن هادیی و سایر اندیشمندان می‌نویسم که مراد انجام این مهم‌یاری نموده‌اند تقدیم می‌دارم.

بجمله شکر ویژه‌ای از استاد ارجمند مهندس ایوب ذوقی که در به پیمان رساندن پیمان نامه مرزبانی رسانند، دارم و از دیگر دوستانم آقایان لقمان صادقی، هادی ساگری، جمال جعفری، فخرالدین عبدالله زاده، اسماعیل کریمیان شکر و قدر دانی می‌نمایم.

از شهردار نمونه کشور جناب آقای رحیمی، و معاونان محترم شهرداری آقایان عزیز، زینعلی، بیگی، همچنین از کاکلکان کرامی شورای شهر آقایان علایی، نقشبندی و اساتید بزرگوار دانشگاه آقایان دکتر پروین، دکتر کریمی، مهندس ذوقی و خسروی، به خاطر همکاری صمیمانه با اینجانب کمال شکر را دارم.

در پیمان دست‌بوس پدر و مادری، قسم که در طول دو دوره تحصیل دانشگاهی، به‌ویژه مشوق، و بهرام بود. همچنین از برادران عزیزم وفا، سعیدی، هادی و خواهران دلسوز و گرامیم شیدا، نشیل، درشان و سمیه که در حق اینجانب بزرگواری نموده و در تمام مشکلاتم بهرام بودند شکر و قدر دانی می‌نمایم.

نام خانوادگی : حیدری	نام : مهدی
عنوان پایان نامه : کاربرد برنامه ریزی استراتژیک در تهیه طرحهای توسعه شهری ایران (نمونه : شهر سقز)	
استاد راهنما : دکتر محمد رضا پور محمدی	استاد مشاور : دکتر بهمن هادیلی
مقطع تحصیلی : کارشناسی ارشد	رشته : جغرافیا و برنامه ریزی شهری
دانشگاه: تبریز	دانشکده : علوم انسانی و اجتماعی
تاریخ فارغ التحصیلی : ۱۳۹۰/۱۱/۱۱	تعداد صفحه : ۱۸۸
واژه های کلیدی : طرح های شهری، توسعه شهری، برنامه ریزی استراتژیک شهری، SWOT، شهر سقز	
<p>چکیده :</p> <p>رشد و تحول سریع شهرهای کشور در قرن اخیر و به خصوص در چند دهه اخیر باعث رواج طرح های شهری برای موزون ساختن توسعه های شهری شد، اما با وجود گذشت چهار دهه از تهیه و اجرای این طرح ها به دلیل حاکمیت دیدگاه جامع نگر، بوروکراتیک و نخبه گرا در عمل موفقیت چندانی حاصل نشده است. درحالیکه این راه حل ها زمانی از اعتبار نسبی برخوردار بوده اند، اما امروزه پاسخگوی نیازهای فعلی شهر نیستند و به میزان زیادی بر افزایش مشکلات فعلی بطور مستقیم تأثیر گذاشته اند. بنابراین پژوهش حاضر برآن است جهت کاهش مسائل و مشکلات و پاسخ گویی به نیازها و خواست شهر و شهروندان سقز از طریق برنامه ریزی استراتژیک و تجزیه و تحلیل وضع موجود و با استفاده از مدل SWOT و بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدات به ارائه استراتژی بهینه جهت توسعه شهر سقز بپردازد.</p> <p>نتایج بدست آمده از مطالعات پنج گانه طبیعی، کالبدی-زیرساختی، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی با استفاده از مدل استراتژیکی SWOT بیانگر این امر می باشد که برای توسعه مناسب شهر سقز باید استراتژی تهاجمی (SO) مورد استفاده قرار گیرد، یعنی با استفاده از نقاط قوت از فرصت های موجود شهر سقز بهره برداری مناسبی به عمل آید و همچنین نقاط ضعف داخلی برطرف و از تهدیدات خارجی پرهیز شود.</p>	

صفحه	عنوان
فصل اول (کلیات تحقیق)	
۲	مقدمه
۳	۱-۱- بیان مسئله
۴	۲-۱- ضرورت تحقیق
۵	۳-۱- اهداف تحقیق
۶	۴-۱- سوالات تحقیق
۶	۵-۱- فرضیات تحقیق
۷	۶-۱- روش تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات
۷	۷-۱- مراحل تحقیق
۷	۱-۷-۱- روش گردآوری اطلاعات
۸	۲-۷-۱- جامعه آماری
۸	۳-۷-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۹	۸-۱- بررسی منابع
۱۰	۹-۱- محدودیت‌های تحقیق
فصل دوم (مبانی و چار چوب نظری تحقیق)	
۱۲	مقدمه
۱۳	۱-۲- مفهوم شهر
۱۳	۲-۲- برنامه ریزی شهری
۱۴	۳-۲- تحولات اجتماعی - اقتصادی در شهرنشینی معاصر
۱۴	۱-۳-۲- نیمه اول قرن بیستم
۱۵	۲-۳-۲- نیمه دوم قرن بیستم
۱۵	۳-۳-۲- روندها و تحولات پیش روی قرن بیست و یکم
۱۶	۴-۲- تحول نظام برنامه ریزی شهری در جهان
۱۶	۱-۴-۲- سیر تحول نظری شیوه‌های تهیه و تحقق طرح‌های توسعه شهری در جهان (تا پایان دهه ۱۹۶۰)
۱۷	۲-۴-۲- تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری (دهه های پایانی قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم)
۱۸	۵-۲- به سوی رویکردهای مناسب در شهرسازی
۱۹	۶-۲- برنامه ریزی استراتژیک

۲۰	۷-۲- مدیریت استراتژیک
۲۱	۱-۷-۲- مزایای مدیریت استراتژیک
۲۲	۲-۷-۲- ضرورت مدیریت استراتژیک
۲۲	۸-۲- مدیریت استراتژیک و رابطه‌ی آن با برنامه ریزی استراتژیک
۲۳	۹-۲- مزایای برنامه ریزی استراتژیک
۲۵	۱۰-۲- رویکردهای مختلف در برنامه ریزی استراتژیک
۳۲	۱۱-۲- تفاوت برنامه ریزی استراتژیک با سایر اشکال برنامه ریزی
۳۲	۱-۱۱-۲- تفاوت برنامه ریزی استراتژیک با برنامه ریزی بلند مدت
۳۳	۲-۱۱-۲- تفاوت برنامه ریزی استراتژیک با برنامه ریزی سنتی (طرح‌های جامع و تفصیلی)
۳۵	۱۲-۲- فرآیند برنامه ریزی استراتژیک
۳۹	۱۳-۲- برنامه ریزی استراتژیک در بخش عمومی (سازمان‌های دولتی و غیر انتفاعی)
۴۴	۱۴-۲- رویکرد سیستمی در برنامه ریزی شهری
۴۵	۱۵-۲- ظهور رویکرد استراتژیک در برنامه ریزی شهری
۴۷	۱۶-۲- کاربرد برنامه ریزی استراتژیک در عرصه‌ی برنامه ریزی شهری
۵۰	۱۷-۲- مدل SWOT (قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها)
۵۶	۱۸-۲- تجارب تدوین برنامه‌های استراتژیک در شهرهای جهان و ایران
۵۶	۱-۱۸-۲- تجارب برنامه ریزی استراتژیک در جهان
۵۶	۱-۱-۱۸-۲- برنامه ریزی استراتژیک لندن
۵۸	۲-۱-۱۸-۲- برنامه ریزی استراتژیک استانبول (۱۹۹۸)
۶۰	۳-۱-۱۸-۲- برنامه ریزی استراتژیک بارسلون (اسپانیا)
۶۱	۴-۱-۱۸-۲- برنامه ریزی استراتژیک شهر دارالسلام (تانزانیا)
۶۶	۵-۱-۱۸-۲- برنامه ریزی استراتژیک سنول (۱۹۹۸)
۶۷	۲-۱۸-۲- تجارب برنامه ریزی استراتژیک در ایران
۶۷	۱-۲-۱۸-۲- برنامه ریزی استراتژیک شهر تهران
۷۱	۲-۲-۱۸-۲- چشم انداز و استراتژی مشهد
۷۲	۳-۲-۱۸-۲- استراتژی توسعه شهر اصفهان
۷۵	۱۹-۲- جمع بندی

صفحه	عنوان
۷۷	۳-۱- شناخت منطقه مورد مطالعه
۷۷	۳-۱-۱- تاریخچه شهرسقز
۸۱	۳-۱-۲- موقعیت جغرافیایی شهر
۸۲	۳-۱-۳- ویژگی‌های طبیعی
۸۲	۳-۱-۳-۱- توپوگرافی
۸۳	۳-۱-۳-۲- واحد زمین ساختی
۸۴	۳-۱-۳-۳- تشکیلات و سازندهای زمین شناسی
۸۵	۳-۱-۳-۴- دما
۸۶	۳-۱-۳-۵- بارش
۸۷	۳-۱-۴- ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی شهر سقز
۸۷	۳-۱-۴-۱- روند تحول جمعیت شهرسقز
۸۸	۳-۱-۴-۲- اوضاع جمعیتی شهرسقز به تفکیک مناطق شهری و روستایی طی دهه‌های ۸۵ - ۱۳۵۵
۹۰	۳-۱-۴-۳- مقایسه بین شاخص‌های جمعیتی شهر سقز با استان کردستان
۹۱	۳-۱-۴-۴- تعداد و تحول خانوار
۹۱	۳-۱-۴-۵- بررسی محلات از نظر جمعیتی
۹۲	۳-۱-۴-۶- تراکم خالص و ناخالص
۹۳	۳-۱-۴-۷- سرانه کاربریها در مقیاس محلات
۹۴	۳-۱-۴-۸- سرانه کاربریها در سطح کل شهر و مقایسه آن با سرانه استاندارد
۹۵	۳-۱-۴-۹- پیش‌بینی جمعیت شهر سقز برای ۱۰ سال آینده (۱۴۰۰ - ۱۳۹۰)
۹۶	۳-۱-۴-۱۰- مهاجرت
۹۹	۳-۱-۴-۱۱- ترکیب سنی و جنسی جمعیت
۱۰۱	۳-۱-۵- شاخص‌های فرهنگی - ملیتی
۱۰۱	۳-۱-۵-۱- زبان
۱۰۱	۳-۱-۵-۲- میزان باسوادی
۱۰۲	۳-۱-۶- بررسی نقش و میزان فعالیت‌های اقتصادی
۱۰۵	۳-۲- جمع بندی

فصل چهارم (ارزیابی طرح‌های شهری)

۱۰۸	مقدمه
۱۰۹	۴-۱- تحول برنامه ریزی شهری در جهان و ایران

صفحه	عنوان
۱۱۰	۲-۴- رواج الگوهای طرح‌های جامع - تفصیلی در ایران
۱۱۲	۳-۴- آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری در ایران
۱۱۷	۱-۳-۴- نظام برنامه ریزی کشور
۱۲۰	۲-۳-۴- محتوای طرح‌های توسعه شهری
۱۲۰	۱-۲-۳-۴- مسائل و مشکلات نظری طرح‌های توسعه شهری (الگوی برنامه ریزی)
۱۲۱	۲-۲-۳-۴- مسائل و مشکلات روش‌های تهیه و تصویب طرح‌های توسعه شهری (فرآیند بررسی و تصویب)
۱۲۳	۳-۲-۳-۴- مسائل و مشکلات اجرایی طرح‌های توسعه شهری
۱۲۵	۴-۴- سابقه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری در شهر سقز
۱۲۵	۱-۴-۴- طرح هادی شهر سقز
۱۲۶	۲-۴-۴- طرح توسعه و عمران و حوزه نفوذ (مهندسين مشاور پژوهش و عمران)
۱۲۶	۳-۴-۴- طرح تفصیلی (مهندسين مشاور پژوهش عمران)
۱۲۷	۴-۴-۴- طرح تجدید نظر طرح جامع سقز (مهندسين مشاور نقش پیراوش)
۱۲۷	۵-۴- ارزیابی طرح‌های توسعه شهری
۱۲۷	۱-۵-۴- ارزیابی طرح جامع (۱۳۶۵)
۱۲۹	۲-۵-۴- ارزیابی طرح تفصیلی (۱۳۷۵)
۱۳۳	۶-۴- رویکردی نوین در تهیه طرح‌های توسعه شهری
۱۳۹	۷-۴- جمع بندی

فصل پنجم (تجزیه و تحلیل، استنتاج از بررسی‌ها و آزمون فرضیات)

۱۴۲	مقدمه
۱۴۳	۱-۵- یافته‌های توصیفی تحقیق
۱۴۳	۱-۱-۵- وضعیت سنی
۱۴۳	۲-۱-۵- مدرک تحصیلی
۱۴۴	۳-۱-۵- اداره یا سازمان مربوطه
۱۴۵	۴-۱-۵- یافته‌های پاسخ‌های تشریحی باز
۱۴۸	۲-۵- یافته‌های تحلیلی تحقیق
۱۴۹	۱-۲-۵- شناخت عوامل محیطی داخلی و خارجی (IFE) و (EFE)
۱۵۳	۲-۲-۵- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها (ماتریس تحلیل عوامل داخلی و خارجی)
۱۶۰	۳-۲-۵- تشکیل ماتریس تطبیقی و تدوین استراتژی‌ها

صفحه	عنوان
۱۷۲	۵-۳- آزمون فرضیات
۱۷۶	۵-۴- جمع بندی
فصل ششم (نتیجه گیری و پیشنهادات)	
۱۷۹	مقدمه
۱۷۹	۶-۱- نتیجه گیری
۱۸۱	۶-۲- پیشنهادات
۱۸۳	منابع و مأخذ

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۵	جدول ۱-۲: ویژگی‌های سیستم برنامه ریزی استراتژیک
۲۹	جدول ۲-۲: دیدگاه‌های مختلف برنامه ریزی استراتژیک براساس تقسیم بندی مینتز برگ
۳۵	جدول ۳-۲: مقایسه پارادایم‌های شهرسازی
۵۴	جدول ۴-۲: ماتریس تحلیلی SWOT
۸۶	جدول ۱-۳: متوسط سالانه و حداکثر سالانه دما در ایستگاه سینوپتیک سقز ۲۰۰۸ - ۲۰۰۰
۸۷	جدول ۲-۳: متوسط بارندگی ماهانه شهر سقز ۲۰۰۸ - ۲۰۰۰
۸۸	جدول ۳-۳: تغییرات جمعیت شهر سقز طی دوره آماری ۸۵ - ۱۳۳۵
۸۹	جدول ۴-۳: روند تحولات جمعیتی شهرستان سقز ۸۵ - ۱۳۵۵
۹۰	جدول ۵-۳: روند تحول جمعیت شهر سقز و جایگاه نسبی آن در شهرستان و استان ۸۵ - ۱۳۵۵
۹۱	جدول ۶-۳: تحول تعداد خانوارهای شهر سقز ۸۵ - ۱۳۵۵
۹۳	جدول ۷-۳: جمعیت ، تراکم ، مساحت و مجموع سرانه‌ها به تفکیک محلات
۹۴	جدول ۸-۳: اختلاف سطح وضع موجود و استاندارد کاربریها
۹۶	جدول ۹-۳: پیش بینی جمعیت شهر سقز ۱۴۰۰ - ۱۳۹۰
۹۷	جدول ۱۰-۳: تعداد و مبدأ مهاجران وارد شده به شهر سقز در دهه ۸۵ - ۱۳۷۵
۹۷	جدول ۱۱-۳: تعداد مهاجران وارد شده به شهر سقز بر حسب اهداف مهاجرت ۸۵ - ۱۳۷۵
۹۸	جدول ۱۲-۳: درصد مهاجران وارد شده بر حسب اهداف مهاجرت ۸۵ - ۱۳۷۵
۱۰۰	جدول ۱۳-۳: ترکیب سنی و جنسی جمعیت ۱۳۸۵
۱۰۲	جدول ۱۴-۳: جمعیت ۶ ساله و بیشتر شهر سقز بر حسب جنس و سواد ۸۵ - ۱۳۶۵
۱۰۴	جدول ۱۵-۳: میزان شاغلان و نوع فعالیت‌های اقتصادی شهر سقز در سال‌های ۱۳۸۱ و ۱۳۸۵
۱۲۸	جدول ۱-۴: ارزیابی طرح جامع سقز
۱۲۹	جدول ۲-۴: ارزیابی طرح تفصیلی شهر سقز مصوب ۱۳۷۵
۱۳۰	جدول ۳-۴: مساحت کاربریهای پیشنهادی طرح تفصیلی و مغایرت آن با وضع موجود شهر در محدوده قانونی ۱۳۸۴
۱۳۱	جدول ۴-۴: میزان تحقق پذیری سرانه‌های پیشنهادی طرح تفصیلی ۱۳۸۴
۱۳۷	جدول ۵-۴: مقایسه قابلیت‌های برنامه‌ریزی استراتژیک در برابر برنامه‌ریزی سنتی (لگوی جامع)
۱۴۳	جدول ۱-۵: توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت سنی
۱۴۴	جدول ۲-۵: توزیع پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی
۱۴۴	جدول ۳-۵: توزیع پاسخگویان بر حسب اداره یا سازمان مربوطه
۱۵۱	جدول ۴-۵: فهرست نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی)
۱۵۲	جدول ۵-۵: فهرست فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل خارجی)

- ۱۵۴ جدول ۵-۶: ماتریس تحلیل عوامل داخلی و خارجی (IFE) و (EFE) (مطالعات طبیعی)
- ۱۵۵ جدول ۵-۷: ماتریس تحلیل عوامل داخلی و خارجی (IFE) و (EFE) (مطالعات کالبدی - زیرساختی)
- ۱۵۶ جدول ۵-۸: ماتریس تحلیل عوامل داخلی و خارجی (IFE) و (EFE) (مطالعات اجتماعی - فرهنگی)
- ۱۵۷ جدول ۵-۹: ماتریس تحلیل عوامل داخلی و خارجی (IFE) و (EFE) (مطالعات اقتصادی)
- ۱۵۸ جدول ۵-۱۰: ماتریس تحلیل عوامل داخلی و خارجی (IFE) و (EFE) (مطالعات مدیریتی)
- ۱۶۷ جدول ۵-۱۱: ماتریس SWOT (مطالعات طبیعی)
- ۱۶۸ جدول ۵-۱۲: ماتریس SWOT (مطالعات کالبدی - زیرساختی)
- ۱۶۹ جدول ۵-۱۳: ماتریس SWOT (مطالعات اجتماعی - فرهنگی)
- ۱۷۰ جدول ۵-۱۴: ماتریس SWOT (مطالعات اقتصادی)
- ۱۷۱ جدول ۵-۱۵: ماتریس SWOT (مطالعات مدیریتی)

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۸۶	نمودار ۱-۳: میانگین حداقل و حداکثر سالانه در ایستگاه سینوپتیک سقز ۲۰۰۸ - ۲۰۰۰
۸۷	نمودار ۲-۳: متوسط بارش ماهانه سقز ۲۰۰۸ - ۲۰۰۰
۸۹	نمودار ۳-۳: تحولات جمعیتی شهرستان سقز ۸۵ - ۱۳۵۵
۹۸	نمودار ۴-۳: درصد مهاجران وارد شده به شهر سقز بر حسب اهداف مهاجرت ۸۵ - ۱۳۷۵
۱۰۰	نمودار ۵-۳: ترکیب سنی و جنسی جمعیت شهر سقز ۱۳۸۵
۱۶۲	نمودار ۱-۵: ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام استراتژیک (مطالعات طبیعی)
۱۶۳	نمودار ۲-۵: ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام استراتژیک (مطالعات کالبدی - زیر ساختی)
۱۶۴	نمودار ۳-۵: ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام استراتژیک (مطالعات اجتماعی - فرهنگی)
۱۶۵	نمودار ۴-۵: ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام استراتژیک (مطالعات اقتصادی)
۱۶۶	نمودار ۵-۵: ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام استراتژیک (مطالعات مدیریتی)

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۸۰	نقشه ۱-۳: روند توسعه ادواری شهر سقز
۸۱	نقشه ۲-۳: موقعیت شهر سقز در شهرستان ، استان و کشور
۸۲	نقشه ۳-۳: توپوگرافی محدوده مورد مطالعه
۸۳	نقشه ۴-۳: واحدهای ساختمانی - رسوبی ایران
۸۵	نقشه ۵-۳: نقشه زمین شناسی
۹۵	نقشه ۶-۳: کاربری اراضی شهر سقز
۱۳۲	نقشه ۱-۴: روند توسعه فیزیکی شهر در دوره‌های مختلف

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۰	شکل ۱-۲: برنامه ریزی استراتژیک
۳۸	شکل ۲-۲: فرآیند برنامه ریزی استراتژیک
۵۲	شکل ۳-۲: ماتریس تحلیلی SWOT
۵۵	شکل ۴-۲: محور مختصات نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها
۱۶۱	شکل ۱-۵: مدل مفهومی روش شناسی ارزیابی عوامل داخلی و خارجی و تشخیص نوع استراتژی

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

امروزه به دنبال حاد شدن مسائل شهرنشینی و شهرسازی در عصر جدید و بطور کلی تغییر شرایط جهانی و وضعیت جوامع انسانی، از جمله جوامع شهری دیگر نظریه برنامه ریزی جامع - عقلانی اعتبار و ارزش خود را از دست داده است. جوامع برای کاهش مسائل و مشکلات نیازمند بهره گیری از روش های نوین می باشند. برنامه ریزی استراتژیک ابزاری است که با سرشت پویای جوامع پیچیده شهری در امواج تحول عصر حاضر، یا به بیانی دیگر وضعیت های بحرانی و عدم اطمینان و پیش بینی ناپذیری، مناسبت نظری و عملی دارد، بنابراین داشتن نگاه استراتژیک در خصوص کاهش مسائل و مشکلات، سرمایه گذاری و رشد به منظور بهره گیری از فرصت ها برای شهرها امری حیاتی است. برنامه ریزی استراتژیک با بهره گیری از دیدگاه دموکراتیک و منعطف در بسیاری از شهرهای کشورهای نظیر بارسلون، ملبورن، سانفرانسیسکو، لندن و... تدوین و به اجرا درآمده، و توانسته موفقیت های عمده ای در زمینه ارتقاء کیفیت زیست و مدیریت شهری کسب نماید. در کشور ما نیز که با رشد بی رویه جمعیت شهری روبه رو است استفاده از دیدگاههای حاکم بر طرحهای جامع در نظام توسعه شهری نتوانسته مسائل و مشکلات شهرها را به درستی رفع و رجوع نماید. بنابراین استفاده از برنامه ریزی استراتژیک در نظام برنامه ریزی کشور می تواند بسیاری از مسائل و مشکلات پیش روی جامعه شهرنشین کشور را حل نموده و فرصت های بیشتری را در زمینه بهره گیری از رشد و توسعه شهری فراهم آورد.

در این فصل مطالبی از جمله بیان مسئله تحقیق، سوالات و فرضیات تحقیق، روش تحقیق و گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات، اهداف، پیشینه و مشکلات تحقیق بررسی شده است.

۱-۱- بیان مسئله

امروزه شهرها در اقصی نقاط جهان از لحاظ مدیریتی با شرایطی متغیر، پیچیده و با عدم قطعیت روبرو هستند. به دلیل ماهیت پویای شهر مشکلات اجتماعی و کالبدی پیچیده شده و نیاز به هماهنگی در برنامه ریزی فزونی یافته است، در واقع انتظارات مردم افزایش یافته و آنان خواهان نوعی سیستم های مدیریتی و برنامه ریزی شهری اند که در دسترس بوده و در مقابل نیازهای آنان پاسخگو و مسئول باشد. تغییر و تحولات سریع در عرصه سیاسی، اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و فن آوری ناتوانی رویکردهای موجود به امر مدیریت و برنامه های توسعه شهری (طرح های جامع و تفصیلی) را هرچه بیشتر آشکار می سازد. در واقع برنامه های توسعه شهری موجود که در قالب طرح های جامع و تفصیلی مطرح هستند، غالباً راه حل هایی برای مسائل و مشکلات گذشته بوده اند و چون بیشتر کالبدی، ایستا، سنتی و مغایر با ماهیت پیچیده و پویای شهر و شهروندان بوده و در تدوین آنها ابعاد اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی لحاظ نشده است، پاسخگوی نیازهای فعلی شهر نیستند و چون در عمل غیر قابل انعطاف، طولانی مدت و در نهایت قابلیت اجرایی چندانی ندارند، میزان تحقق اهداف پیش بینی شده در آنها بسیار ناچیز است. در نتیجه امروزه برای شهرها نیاز به گسترش فرآیند تصمیم گیری که بتواند امکان تدوین و اجرای استراتژی های فعال در مقابله با شرایط متحول و پویا را فراهم نماید، شدیداً احساس می گردد. در طول چند دهه اخیر پارادایم های جدیدی در عرصه برنامه ریزی شهری پدید آمده که برخاسته از نیازها، مسائل و امکانات جدید است. یکی از مهمترین و کارآمدترین این پارادایم ها برنامه ریزی استراتژیک می باشد. لذا گذر از الگوی برنامه های جامع شهری به سمت برنامه ریزی استراتژیک با توجه به خاصیت ترکیبی و انعطاف پذیری در جهت حل مسائل و مشکلات، جهت گیری پویا و متحول و سازگاری با تحولات آینده ضروری به نظر می رسد. این برنامه در جهت مقابله سیستماتیک با معضلات شهری از طریق درک فرصت ها، امکانات، تهدیدها، تشخیص و تخصیص منابع و قوت ها و ضعف ها می تواند ابزاری کارآمد در دستیابی به آینده ای بهتر (از جنبه های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی) محسوب گردد. بنابراین برنامه ریزی استراتژیک الگویی جهت پاسخگویی به مشکلات برنامه ریزی شهری در ارتباط با مسائل سلسله مراتب برنامه ها، انعطاف پذیری برنامه ای، هماهنگی بین سازمانی، اجرایی بودن، مشارکت مردمی و توسعه

پایدار می باشد. استفاده از برنامه ریزی استراتژیک در مورد شهرهای واقع در کشورهای در حال توسعه با در نظر داشتن اینکه نظام های برنامه ریزی و مدیریت توسعه شهری در این کشورها از دوباره کاری، همپوشی، تمرکز بیش از حد، ناکارایی، کمبود منابع مالی و انسانی در رنج می باشند، اهمیت استفاده از آن را دو چندان می نماید. این امر در مورد ایران و شهر مورد مطالعه (شهر سقز) نیز با توجه به معضلات برنامه ریزی و مدیریت توسعه شهری آن به همین میزان صادق است.

شهر سقز با جمعیت ۱۳۲۳۲۲ نفر در سال ۱۳۸۵، در شمال غربی استان کردستان واقع شده است. رشد فزاینده جمعیت طی دهه های گذشته سبب گردیده تا این شهر با تحولات عمده ای در زمینه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی روبرو گردد. در این میان ساختار طرح های شهری تهیه شده برای این شهر به گونه ای نبوده که بتواند جوابگوی نیازهای ساکنین باشد. در واقع حاکمیت دیدگاه جامع نگر در تهیه این طرح ها سبب گردیده تا میزان تحقق پذیری آنها در سطح پایینی قرار داشته باشد. بنابراین ارتقاء کیفیت زیست شهری و تامین خدمات و امکانات شهروندان نیازمند استفاده از رویکردهای نوینی می باشد، در این میان استفاده از رویکرد برنامه ریزی استراتژیک به عنوان یک الگوی بهینه در تهیه طرح های توسعه شهری می تواند مورد استفاده قرار گیرد و میزان تحقق پذیری این طرح ها را تا حد زیادی ارتقاء دهد. لذا این پژوهش بر آنست تا از طریق برنامه ریزی استراتژیک و با استفاده از مدل SWOT، نقاط ضعف و قوت، فرصت ها و تهدیدهایی که شهر سقز با آن مواجه است، شناسایی و راه حلی مناسب به منظور برطرف نمودن مشکلات و بهره گیری از فرصت ها ارائه گردد.

۱-۲- ضرورت تحقیق

تغییر و تحول در محیط شهری امری اجتناب ناپذیر است، عوامل و نیروهای متعددی شامل نیروهای اجتماعی، اقتصادی، فناوری و زیست محیطی در شدت این تغییر و تحولات تاثیر گذارند. برنامه ریزی شهری به منظور رویارویی با این تحولات نیازمند برخورداری از انعطاف پذیری بالا و بهره گیری از مشارکت ساکنین به عنوان اصلی ترین بازیگران محیط شهری می باشد، مدیریت شهری نیز می باید از دیدگاه صرف بوروکراتیک و نخبه گرا به سوی دیدگاهی دموکراتیک و منعطف حرکت نماید. نظام برنامه ریزی شهری در ایران عمدتاً متکی بر طرح

های جامع و تفصیلی می باشد، این طرحها با توجه به ماهیت خود از انعطاف پذیری پایینی برخوردار بوده و فرایند تهیه و تصویب آنها به گونه ای است که مدت زمان طولانی را در بر می گیرد. علاوه بر این موارد میزان مشارکت در این طرحها در سطح پایینی قرار گرفته، بنابراین برنامه ریزی استراتژیک که از قابلیت های بالایی در جهت برنامه ریزی فرایندی، تصمیم سازی، برنامه ریزی محلی، انعطاف پذیری برنامه ای، جلب مشارکت مردم و نهادها و نیز تلفیق برنامه ریزی و اجرا برخوردار است، می تواند به عنوان رویکردی نوین مورد استفاده قرار گیرد.

شهر سقز به عنوان مرکز شهرستان مربوطه در چند دهه اخیر با رشد فزاینده جمعیت، مهاجرت، روند سریع شهرنشینی و به دنبال آن افزایش نیازهای شهری همچون مسکن، حمل و نقل و خدمات شهری روبرو بوده است که با این تحولات در روند شهرنشینی و تغییر نیازهای شهروندان طرحهای توسعه سنتی قادر نیستند چارچوب و سازوکارهای مناسب جهت مواجهه با شرایط متغیر را فراهم سازند و جوابگوی مشکلات و نیازهای این شهر باشند. لذا برنامه ریزی استراتژیک به عنوان شیوه ای سیستماتیک جهت ایجاد و برقراری پیوستگی بین اقدامات اولویت دار و با در نظر گرفتن نقاط ضعف و قوت، فرصت ها و تهدیدات می تواند ابزاری کلیدی در رویارویی با معضلات و دستیابی به آینده ای بهتر محسوب می گردد.

۱-۳- اهداف تحقیق

۱- اهداف کلان

اهداف کلان در برنامه ریزی آن مقصد و وضعیت نهایی مطلوب است که از ارزش ها و آمال جامعه منشاء می گیرد و تمام فرآیند برنامه ریزی به سمت تحقق و وصول آن سازمان داده می شود. اهداف کلان معمولاً جنبه کلی، کیفی و بلند مدت دارد که بیانگر ارزش ها و توان های اصلی جامعه است. اهداف کلان این پژوهش عبارتند از:

الف): بررسی مفاهیم، دیدگاه ها و روند تحولات برنامه ریزی استراتژیک و جایگاه آن در عرصه برنامه ریزی شهری ایران

ب): ارائه گزارشی از تحولات شهرنشینی در شهر سقز و شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدات آن